

بسم الله الرحمن الرحيم

تأثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر تربیت فرزند

نویسندگان:

عفت براتی^۱، زهرا سلیمانی، فاطمه سرلک، اکرم قبادی

استاد راهنما:

انسیه حمزه‌لو

اسفند ۱۳۹۳

^۱ معاون پژوهش مدرسه علمیه هاجر شهرستان خمین و دانش‌پژوه سطح ۳ جامعه الزهرا سلام الله علیها، effatbaratti@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر تأثیر مدیریت اقتصاد خانواده را بر تربیت فرزند بررسی نموده است. سعی نویسندگان این مقاله پاسخ به این سؤالات مهم و اساسی است که کارکرد مدیریت اقتصادی پدر در تربیت فرزند چیست؟ کارکرد مدیریت اقتصادی مادر در تربیت فرزند چیست؟ و در نهایت کارکرد مدیریت اقتصاد خانواده به شکل مقاومتی در تربیت فرزند چیست؟

مسئله‌ی اقتصاد، درآمد و هزینه همواره جزء لاینفک زندگی نوع بشر بوده است. نظام اقتصادی حاکم بر خانواده باید به گونه‌ای باشد، که تأثیرات مثبت تربیتی بر فرزند داشته باشد. لذا تبیین ارکان اقتصاد خانواده و نقش هر یک از آن‌ها در مدیریت اقتصاد خانواده و بررسی تأثیر نحوه‌ی مدیریت آن‌ها در تربیت فرزند اهمیت ویژه‌ای دارد.

نقش اصلی پدر، مدیریت درآمد خانواده است؛ چرا که مطابق آموزه‌های دین اسلام، تأمین معاش خانواده به عهده‌ی پدر است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) امور عالم را به سه دسته‌ی حلال آشکار و حرام آشکار و موارد شبه‌ناک تقسیم می‌کنند؛ درآمد پدر هم از این سه حالت خارج نیست. لقمه‌ی حلال که نتیجه‌ی درآمد حلال است، زمینه‌ساز تربیت فرزند صالح و شایسته می‌شود و بالعکس لقمه‌ی حرام و شبه‌ناک، زمینه‌ساز به وجود آمدن نسل ناپاکی می‌شود؛ که غذای حرام، فطرت و وجدان اخلاقی و عقل آن‌ها را کشته است؛ به همین خاطر جز گناه و بدکاری و پلیداندیشی از آن‌ها سر نخواهد زد.

مادر نیز به عنوان رکن دیگر خانواده عمده‌ی منابع مصرف را در اختیار دارد. مادر علاوه بر آنکه باید با مدیریت صحیح بین درآمد و هزینه توازن برقرار کند؛ همچنین باید با اعجاز نیروی مهر و محبت خود و با اتخاذ تدابیر مناسب، علاوه بر تأمین نیازهای مصرفی خانواده به مطلوب‌ترین شکل، نکات ریز تربیتی را نیز به فرزندان آموزش دهد.

مدیریت اقتصاد خانواده به شکل مقاومتی نیز موجب تربیت فرزندان می‌شود که هم به عنوان یک مصرف کننده و هم به عنوان یک نیروی کار در آینده، وظایف خود را در قالب مقاومتی، به بهترین نحو ایفا کنند. برخی از مؤلفه‌های مدیریت اقتصاد به شکل مقاومتی عبارت است از: پرهیز از اسراف، تبذیر، تجمل و پرخوری، و نیز داشتن روحیه‌ی قناعت، صبر در تنگدستی، توجه به جنبه‌ی ابتلا و آزمایش بودن اقتصاد و فریضه‌ی مصرف تولیدات داخلی، که بارها مورد تأکید رهبر فرزانه انقلاب بوده است.

مباحث مرتبط با اقتصاد خانواده در کتب و منابع مختلف روایی، تفسیری و اخلاقی به صورت پراکنده و گاه منسجم در کنار سایر مباحث تربیتی خانواده مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. در کلیه آثار علمی- پژوهشی که در این زمینه نگاشته شده است از جمله کتاب "زن و خانواده در افق وحی" نوشته‌ی جمعی از نویسندگان؛ کتاب "اسلام و تعلیم و تربیت" محمد باقر حجتی؛ "نظام خانواده در اسلام" علی قائمی؛ "تعلیم و تربیت در اسلام" شهید مطهری و "نقش زنان در تربیت دینی فرزندان" محمد احسانی و... به بحث اقتصاد خانواده اشاره‌ای گذرا شده است.

رضایی آهوانوایی (۱۳۹۰) طی پژوهشی به تبیین نقش زن در اقتصاد خانواده پرداخته است. پژوهشگر اظهار می‌دارد که نظام اقتصادی حاکم بر خانواده باید به گونه‌ای باشد که بتواند با پیشرفت زندگی بشر در هر عصری مشکلات و موانع موجود را برطرف نماید. در این زمینه بررسی اقتصاد خانواده، شیوه‌های مدیریتی آن، تبیین ارکان اقتصادی خانواده و نقش هر یک از اعضای خانواده در مدیریت اهمیت ویژه‌ای دارند. شناسایی الگوی صحیح مصرف در خانواده و تشریح راه کارهای موفقیت‌آمیز در مدیریت اقتصاد خانواده با الگوگیری از آیات قرآن و سیره‌ی معصومین امری بسیار ضروری است. بدون تردید هر کدام از اعضای خانواده با تدابیر درست خویش در مدیریت اقتصاد خانواده نقش جدی دارند.

لکن بررسی تأثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر تربیت فرزند در هیچ یک از کتب و مقالات با این عنوان مشخص مطرح نشده است. پژوهش حاضر می‌کوشد به شیوه‌ی پژوهش کتابخانه‌ای به بررسی تأثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر تربیت فرزند به عنوان نسل تأثیرگذار جامعه‌ی آینده بپردازد.

کلیدواژه: تربیت، خانواده، مدیریت، اقتصاد، مدیریت اقتصاد، اقتصاد خانواده، اقتصاد مقاومتی.

فهرست مطالب

چکیده	۳
فهرست مطالب	۵
مقدمه	۷
مفهوم شناسی	۷
۱- کارکرد مدیریت اقتصادی پدر در تربیت فرزند	۸
۱-۱- کسب درآمد و جنبه‌های تربیتی آن	۹
۱-۱-۱- کار	۹
۱-۱-۲- سرمایه‌گذاری	۱۰
۱-۱-۲-۱- پیشنهاد رهبر: سرمایه در خدمت تولید	۱۰
۱-۱-۳- هدایا، جوایز و ارث	۱۱
۱-۲- اهمیت مدیریت درآمد در تربیت فرزند	۱۱
۱-۲-۱- نتیجه‌ی یک وظیفه	۱۲
۱-۲-۲- لقمه‌هایی از جنس آتش و نجاست!	۱۲
۱-۲-۳- عامل اصلی شکست در تربیت فرزند	۱۳
۱-۲-۴- هشدار	۱۵
۱-۳- پرداخت خمس و زکات و وجوهات شرعی	۱۵
۱-۴- خطر لقمه‌های شبهه‌ناک	۱۷
۲- کارکرد مدیریت اقتصادی مادر در تربیت فرزند	۱۸
۲-۱- القای حس رضایتمندی	۱۸
۲-۲- مشارکت در کار خانه	۱۹
۲-۳- آموزش انتخاب ارجح	۲۰
۲-۴- مادر، مشوق و مسبب کسب روزی حلال	۲۰
۲-۵- مدیریت نیازهای طبیعی خانواده و نقش تربیتی آن	۲۰

طرح کلی، این نقشه‌ی راه بزرگ، باید تبدیل بشود به برنامه، برنامه‌های گوناگون؛ اگر این شد، آنوقت حماسه‌ی اقتصادی به معنای واقعی کلمه به وجود خواهد آمد.^{۱۳۱}

۳-۲-۳- تربیت فرزند با روحیه‌ی جهادی

با توجه به اینکه سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف پذیر، فرصت ساز، مولد، درون‌زا، پیشرو و برون‌گرا ابلاغ گردیده است؛ این ویژگی‌های ذکر شده گویای این مطلب است که فرزندان ما که نسل آینده این مرز و بوم‌اند بایستی به نحوی تربیت شوند که روحیه‌ای جهادی برای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی- که به فرموده‌ی رهبر جهاد مقدس است- داشته باشند، انعطاف پذیر بوده، مولد باشند، همچنین پیشرو، فرصت‌ساز، با حرکتی درون‌زا و برون‌گرا باشند. چراکه به فرموده‌ی ایشان: «علاج مشکلات کشور پیمودن راه اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی تکیه به درون. چشم را ندوزیم به دست دیگران؛ ما تواناییم، ما ثروتمندیم، ... نیروی انسانی ما در دنیا کم‌نظیر است، اگر نگوییم بی‌نظیر...».^{۱۳۲}

۳-۳- تقویت فرهنگ کار و تولید

جامعه‌پذیری جریانی است که افراد از طریق آن، نگرش‌ها، ارزش‌ها و کنش‌های مناسب هر فرد، به عنوان عضوی از فرهنگ خاصی را می‌آموزند. مسلّم است که خانواده نسبت به دیگر عوامل جامعه‌پذیری تقدم زمانی دارد و اینکه انتقال ارزش‌های اقتصادی به کودک و تبدیل او به یک نیروی انسانی کارآمد می‌تواند از دوره کودکی آغاز شود.

جامعه‌پذیری کودک از اولین روزهای زندگی آغاز می‌شود و حتی برنامه شیردهی به کودک روی شخصیت مطمئن یا غیر مطمئن او اثر می‌گذارد. مسلماً آموزش‌پذیری صحیح در خانواده افراد را به نیروی انسانی کارآمدی تبدیل می‌کند.

خانواده با فراهم آوردن زمینه‌های تحصیلی مناسب برای فرزندان، سبب رشد و پیشرفت نیروی انسانی در جامعه می‌شود. اگر جامعه‌ای بخواهد نیروی انسانی کارآمدی داشته باشد، باید به خانواده توجه داشته باشد؛ زیرا خانواده مهم‌ترین محملی است که نیروی انسانی در آن پرورش می‌یابد.^{۱۳۳}

^{۱۳۱} ۹۲/۱۲/۲۰

^{۱۳۲} بیانات در دیدار مردم آذربایجان

^{۱۳۳} رئیسی وانانی و عیوضی، ۱۳۹۱، کتاب رسانه و نقش خانواده در تولید ملی

در فرهنگ اسلامی ما کار به عنوان یک ارزش تلقی می‌شود. اسلام، مردم را برای برطرف کردن نیازهای زندگی، به کار و کوشش امر کرده و از بیکاری، تنبلی و سربرار دیگران شدن به شدت منع نموده است در قرآن کریم آمده:

«به تحقیق شما را در زمین مسلط کردیم و برای شما در آن وسایل و مایه‌های زندگی قرار دادیم، تا شما به کوشش خود از زمین و آنچه در آن است، استفاده برید و شکرگزاری، ولی شما اندک شکر می‌کنید.»^{۱۳۴}

متأسفانه بسیاری از جوانان این گونه هستند که می‌خواهند خیلی زود به همه چیز برسند و از ابتدای زندگی همه چیز داشته باشند در حالی که باید به آنها یادآوری نمود که جوهره‌ی زندگی کار است و کار.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «دانه برای خوراک آدمی پدید آمد و آسیاب کردن و خمیر کردن و نان پختن تکلیف انسان گشت. پشم برای لباس انسان آفریده شد و باز کردن و رشتن و بافتن وظیفه‌ی او گردید؛ درخت پدید آمد و کاشتن و نگهداری آن بر عهده‌ی انسان قرار گرفت و در هر پدیده‌ای از پدیده‌ها جایی برای کار و تلاش آدمی باقی گذاشته شد، زیرا که صلاح حال آدمی در همین است.»^{۱۳۵}

حتی همه‌ی آنهایی که به عنوان افراد ثروتمند شناخته شده‌اند، سالیان سال کار کرده‌اند تا به اینجا رسیده‌اند. جوانان ما باید بدانند که کار عامل مهم تربیت، کسب تجربه و تشخیص اجتماعی و به دست آوردن مهارت‌های زندگی و رشد استعدادها و بروز خلاقیت‌ها است. در واقع کار قانون حیات آدمی است. سستی و تنبلی بلا و آفت می‌باشد و همانطور که آهن بر اثر زنگ از بین می‌رود و بطالت هم قلب نوجوان را از بین می‌برد. بیکاری موجب عدم تعادل و کسالت روحی شده و مادر انواع بزهکاری‌ها است؛ در حالی که کار و کوشش موجب ایجاد تجربه و مجموعه تجربه‌ها، نردبان ترقی و تعالی و استقلال است.^{۱۳۶}

رهبر فرزانه در این زمینه سفارش می‌کنند: مردم با امکاناتشان باید بیایند در وسط میدان اقتصادی؛ فعالان، کارآفرینان، مبتکران، صاحبان مهارت، صاحبان سرمایه، نیروهای متراکم و بی‌پایانی که در این کشور وجود دارد، که واقعاً این نیروها هم بی‌شمارند.^{۱۳۷}

لذا کار کردن را باید به عنوان یک ارزش مثبت به فرزندان آموزش داد. آغاز آن‌هم از همان ابتدای کودکی است که کودک برای همکاری در امور ساده و پیش پا افتاده تشویق شود. با بزرگ شدن کودکان می‌توان انسان‌هایی را که با کار و تلاش پیگیر و پشتکار فزاینده‌ی خود به درجات عالی انسانی و اجتماعی رسیده‌اند به عنوان الگو معرفی کرد. خانواده با تربیت صحیح و مناسب می‌تواند فرزندانی به جامعه تحویل دهد که دغدغه‌ی کار داشته باشند و نسبت به فرهنگ کار و تلاش نگاه مثبت و ارزشمند داشته باشند.

^{۱۳۴} اعراف / ۹.

^{۱۳۵} بحار، ج ۳، ص ۸۶.

^{۱۳۶} برگرفته از کتاب اقتصاد در خانواده

^{۱۳۷}

نتیجه‌گیری نهایی

با توجه به مطالب بیان شده روشن شد که تأثیر نوع مدیریت درآمد و هزینه‌های خانواده بر تربیت فرزند به حدی است که حتی پیش از انعقاد نطفه نیز باید مورد دقت والدین قرار بگیرد، لذا صحیح‌ترین و مطمئن‌ترین راه برای مدیریت اقتصاد خانواده توجه به آموزه‌های دین مبین اسلام در این زمینه می‌باشد. همچنین جهت تربیت فرزند با توجه به مقتضیات دنیای امروز و نیازهای آینده کشور توجه به رهنمودهای مقام عظمای ولایت فقیه دام‌الله به عنوان نائب امام غائب علیه‌السلام باید به طور ویژه در دستور کار تربیتی خانواده‌ها قرار گیرد.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی؛ خصال؛ مترجم: جعفری، یعقوب؛ قم: نسیم کوثر؛ ۱۳۸۲.
۲. افشاری، زهرا؛ اقتصاد خانواده؛ تهران: انتشارات دانشگاه الزهراء علیها‌السلام؛ ۱۳۸۰.
۳. برجی‌نژاد، زینب؛ نقش مادر در تربیت فرزند؛ مجله: طهورا؛ ص ۱۸۳ تا ۲۱۰؛ ش ۶؛ تهران: ۱۳۸۹.
۴. بیانات رهبری دام‌الله در سومین نشست اندیشه‌های راهبردی؛ ۷۰/۱۰/۰۴
۵. بیانات رهبری دام‌الله در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۹۳/۶/۵
۶. بیانات رهبری دام‌الله در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی ره، ۹۳/۳/۱۶.
۷. پاک‌نیا، عبدالکریم؛ شیوه‌های پرورش عزت نفس در سیره امام حسین علیه السلام؛ مبلغان؛ صفحه ۲۱؛ فروردین ۱۳۸۲؛ ش ۳۹
۸. تبیین سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ۹۲/۱۲/۲۰
۹. جوهری، شکیباسادات؛ عزت و کرامت نفس، وسیله سربلندی جوانان در دنیا و آخرت؛ طوبی؛ صفحه ۵۱؛ شماره ۵؛ اردیبهشت ۱۳۸۵.
۱۰. حاتم‌پوری کرمانی، محمدرضا؛ روشهای صحیح تربیت
۱۱. حائریان، محمود؛ مدیریت خانه؛ تهران: انتشارات دانشگاه الزهراء علیها‌السلام؛ ۱۳۸۱.
۱۲. دیلمی، حسن بن محمد؛ اعلام الدین؛ قم: مؤسسه آل‌البیت؛ ۱۴۰۸.

۱۳. رضایی آهوانوایی، زهرا؛ نقش زن در اقتصاد خانواده؛ طهورا؛ ص ۱۴۵ تا ۱۶۴؛ ش ۹؛ تهران؛ ۱۳۹۰.
۱۴. رئیسی وانانی و عیوضی، رسانه و نقش خانواده در تولید ملی، ۱۳۹۱.
۱۵. شکوهی یکتا، محسن؛ تعلیم و تربیت اسلامی؛ تهران: شرکت چاپ و نشر ایران؛ ۱۳۷۳.
۱۶. صالحی، هاشم؛ نهج الفصاحه؛ ترجمه ابوالقاسم پاینده؛ تهران: انتشارات جاویدان علمی؛ ۱۳۴۶.
۱۷. طاهرزاده، اصغر؛ زن آن‌گونه که باید باشد؛ اصفهان؛ ۱۳۸۸.
۱۸. طب الإمام الرضا (علیه السلام) قم: انتشارات خیام؛ ۱۴۰۲ ه.ق.
۱۹. طوسی، محمد بن حسن؛ امالی؛ مترجم: حسن زاده، صادق؛ قم: اندیشه هادی؛ ۱۳۸۸.
۲۰. عاملی، محمد بن الحسن؛ وسائل الشیعه؛ قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)؛ ۱۴۱۲ ق.
۲۱. فروزش، زیبا؛ بررسی اقتصاد خانواده با الگوپذیری از سیره عملی حضرت زهرا (علیها السلام)؛ نامه جامعه؛ ش ۳۴؛ ۱۳۸۶.
۲۲. کشادی، طاهره؛ اقتصاد در خانواده؛ تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور؛ ۱۳۸۶.
۲۳. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه؛ ۱۴۰۷ ق.
۲۴. مجلسی، محمد باقر؛ بحار الانوار؛ بیروت: دارالاحیاء التراث العربی؛ بی تا.
۲۵. مجلسی، محمد باقر؛ حلیۃ المتقین، تهران: انتشارات جاویدان، بی تا.
۲۶. محدث نوری، حسین بن محمد؛ مستدرک الوسائل؛ قم: مؤسسه آل البيت؛ اول؛ ه. ق ۱۴۰۳.
۲۷. محمد بن یعقوب، کلینی؛ فروع کافی؛ مترجم: گروه مترجمان اشراف: رحیمیان، محمد حسین؛ قم: انتشارات قدس؛ ۱۳۸۸.
۲۸. مسعودی، علی بن حسین؛ مروج الذهب؛ مترجم: ابوالقاسم پاینده؛ تهران: انتشارات علمی و فکری؛ چاپ پنجم؛ ۱۳۷۴.
۲۹. مطهری، مرتضی؛ تعلیم و تربیت در اسلام؛ تهران: انتشارات صدرا؛ ۱۳۶۸.
۳۰. معین، محمد؛ فرهنگ فارسی؛ تهران: انتشارات امیرکبیر؛ ۱۳۷۵.
۳۱. موسوی اصفهانی، سید جمال الدین؛ پیام‌های اقتصادی قرآن؛ تهران: انتشارات فرهنگ اسلامی؛ ۱۳۸۷.
۳۲. هاشمی‌داران، حسن و شیرانی، حسین؛ اقتصاد خانواده؛ تهران: انتشارات بوستان کتاب؛ ۱۳۸۵.

۳۳. <http://www.almazaheri.ir>

۳۴. <http://www.hawzah.net/>

۳۵. <http://www.khamenei.ir>

<http://www.rasekhoon.net/> ۳۶
<http://www.tebyan.com/> ۳۷
http://www.tebyan-zn.ir/blest_family ۳۸
<http://www.ganj.irandoc.ac.ir> ۳۹